

ОБМІН

Як жити з нашим минулим – як будувати наше майбутнє:

10 думок від українських музеїв про деколонізацію та їхню майбутню роботу

1. Історія – це те, чим ми є сьогодні; майбутнє – це те, що ми можемо створити сьогодні.

Історія є складною, як у нашому особистому житті, так і в житті нації. Музеї всіх видів відіграють вирішальну роль у тому, щоб допомогти нам зрозуміти, звідки ми прийшли, ким ми є і ким хочемо стати. Те, що ми поміщаємо в музей, відображає наше бачення минулого, те, що ми хочемо обговорювати сьогодні, і що ми хочемо зберегти для майбутніх поколінь. Це те, що об'єднує музеї з різними на перший погляд темами: місцеві, регіональні та національні музеї з історичними аспектами, краєзнавчі музеї, музеї мистецтва, природознавства, технологій, літератури, поетів і письменників.

Ми не можемо вибрати свою історію, але від нас залежить, як ми її відображаємо і чи дозволимо ми їй тримати нас у полоні, або ж використаємо свій досвід для побудови кращого майбутнього.

Історія сьогодні стала одним із ключових інструментів у боротьбі за незалежність і збереження національної ідентичності. Вона не лише надихає, а й надає суспільству впевненість у своїх силах. Українці нині творять свою історію на полі бою, і саме музеї мають завдання цю історію зберігати та розповідати. Вони покликані пояснювати, звідки ми, хто ми, чому ми повинні берегти нашу спадщину, і як завдяки минулому ми можемо побудувати власне майбутнє.

Значення музеїв виходить за рамки простого зберігання артефактів: вони формують нашу національну пам'ять, показуючи, як історія впливає на сучасні процеси самоусвідомлення. Відображення історії в місцевих музеях є визначальним для самосприйняття нації і формує сприйняття країни гостями з інших регіонів та держав. Культура, особливо в умовах війни, має бути опорою для людей, давати їм надію і підтримку, втілюючи цінності, які важливі для нас сьогодні і які ми хочемо передати наступним поколінням.

Музеї також забезпечують критичний діалог із минулим. Вони надають простір для переосмислення і творчого аналізу, адже історія — це не набір незмінних фактів, а жива пам'ять, що формує наші уявлення і спрямовує дії. Утім, в багатьох музейників все ще бракує усвідомлення необхідності критичного погляду на музейний наратив, який потребує оновлення, щоб відповідати викликам сучасності. Це особливо важливо в умовах тривалої деколонізації, коли музеї можуть допомогти розкрити правдиву історію, вільну від впливу радянського бачення.

Сьогодні музейна діяльність потребує сміливості, аби представляти не лише здобутки, а й складні, навіть неприємні сторінки минулого. Лише суспільство, яке здатне чесно визнавати свої помилки, може створити стабільну основу для

* Цей документ є внутрішнім і призначений лише для використання у межах організації. Будь-яке розповсюдження або цитування має супроводжуватися зазначенням автора, Fundacja OBMIN.

ОБМІН

майбутнього. Музеї стають місцем, де суспільство вчиться не уникати викликів, а приймати історію такою, якою вона є — зі складними питаннями і важливими уроками.

Музеї — це також місця, де кожен може відчутися зв'язок із минулим, усвідомити своє місце в історії та знайти натхнення. Вони дають змогу пізнавати культурні й історичні надбання, формувати критичне мислення та брати участь у створенні нових наративів. Музейники сьогодні мають місію не тільки зберігати артефакти, а й підтримувати діалог про те, яким чином історія може стати джерелом сили для майбутнього.

Наша відповідальність — не залишати ці питання без уваги, оскільки саме критичний підхід до історії дає нам шанс побудувати краще майбутнє.

2. Погляньмо на минуле по-новому.

Щоб побудувати ще кращу Україну — під час і після нинішньої війни, яку нав'язала нам Росія — українські музеї повинні переосмислити те, як ми поводитимось з минулим і що музеї повинні запропонувати, щоб сприяти дебатам про майбутнє України та української нації.

Україна — багата та різноманітна країна, де люди мають різний досвід і історію: бути українцем, як і для інших націй, не означає бути монолітним. Культурна та регіональна різноманітність збагачує нас і дозволяє рухатися вперед як єдиний народ. Не потрібно було цієї жорсткої війни, щоб ми зрозуміли цю фундаментальну істину. Але ця війна додає важливий елемент до того, як ми розуміємо себе як українців і чому ми хочемо зберегти цю націю.

Сьогодні для українців надзвичайно важливо знати, навіщо ми боремося, а не жити минулим. Це знання спирається на фундамент історії та культури, який має силу об'єднати нас, підтримати у складні часи і спрямувати в майбутнє. Українські музеї потребують глибокого переосмислення, адже за 30 років незалежності деякі з них так і не адаптувалися до сучасних потреб — нових підходів в експозиціях, інтерактивних виставках та екскурсіях, які б залучали різноманітні аудиторії до діалогу.

Війна з Росією стала жорстким, але необхідним поштовхом до збереження національного надбання. Це не лише боротьба за свободу, а й процес внутрішнього самопізнання, що дозволяє усвідомити свою ідентичність і культурну спадщину. Музеї сьогодні повинні стати платформами для діалогу про наші регіональні, культурні та національні різноманітності. Вони мають не просто показувати експонати, а створювати простір для самопізнання, де кожен українець — незалежно від етнічного походження — зможе усвідомити свою належність до єдиної нації.

Музеї також мають відповідати на виклики, що виникають через знищення та пограбування під час війни. Це потребує від музейників не лише збереження пам'яток, але й активного переосмислення наративів, пов'язаних із нашою

* Цей документ є внутрішнім і призначений лише для використання у межах організації. Будь-яке розповсюдження або цитування має супроводжуватися зазначенням автора, Fundacja OBMIN.

ОБМІН

історією та культурою, щоб зробити ці пам'ятки джерелом сили та підтримки для сучасного суспільства.

Історія завжди формувала національну самосвідомість, і сьогодні музеї — модератори між минулим і теперішнім. Вони виступають не лише як зберігачі минулого, а як простір, де ми можемо переглядати і переосмислювати наші національні досягнення та поразки. Долаючи радянське минуле, вони допомагають визнати наші помилки, щоб будувати краще майбутнє на основі справедливості, різноманітності та гідності.

Українські музеї повинні бути об'єднані одним наративом: ми завжди прагнули свободи і незалежності. Вони мають показати, що, попри багатонаціональність нашої держави, прагнення до свободи завжди нас об'єднувало. Музеї — це простір для діалогу і самопізнання, який важливо наповнити об'єктивними історіями, зокрема про регіональне розмаїття. Сьогодні музеї повинні зберігати артефакти, але також сприяти осмисленню історичних процесів, щоб допомогти українцям глибше зрозуміти себе та свій внесок у світову історію.

3. Деколонізація музеїв важлива для нашого само розуміння.

Україна має багатовікову культурну історію. Однак періоди, коли українці мали змогу вільно жити нашою ідентичністю та рефлексувати над тим, як ми хочемо жити, були короткими. Українці мають спільну рису з багатьма народами, які зазнали впливу як збагачення, так і підкорення з боку інших народів – чи то з Півдня, Сходу, Заходу чи Півночі. Чи подобається нам це чи ні, це стало частиною нашої історії та культури.

Однак ми маємо розуміти, де цей вплив допомагає нам рухатися вперед і будувати вільне й відкрите суспільство, а де цей вплив ускладнює побудову нашого майбутнього.

З таких причин десятиліттями люди в усьому світі обговорюють необхідність деколонізації націй, які були підкорені іншими. Україна є прикладом цієї необхідності: сьогодні Росія відкрито заявляє про свою мету знищити українську ідентичність і культуру. У царські та радянські часи Росія нав'язувала Україні своє розуміння історії та культури. Під час Другої світової війни нацистська Німеччина прагнула знищити українську націю і перетворити Україну на аграрну колонію. Польща та Україна пов'язані спільною історією, яка іноді була складною та болісною для обох сторін. Кримські татари на Кримському півострові постійно зазнавали загроз своїй ідентичності.

Імперії завжди боялися ідентичності підкорених народів, адже вона становить основу їхньої сили. Війна прискорила в Україні процеси дерусифікації та деколонізації, що стало необхідною умовою для відновлення та переосмислення нашої національної ідентичності. Декolonізація сьогодні — це не тільки політичний, а й культурний процес, завдання якого полягає в тому, щоб повернути Україні її історію, мову та культурну самобутність. Українські

* Цей документ є внутрішнім і призначений лише для використання у межах організації. Будь-яке розповсюдження або цитування має супроводжуватися зазначенням автора, Fundacja OBMIN.

ОБМІН

музеї, як платформи для спілкування, повинні стати осередками для цього діалогу, створюючи простір для критичного погляду на наше минуле.

Кожен народ має свою унікальну історію та культуру, і переосмислення цієї спадщини — це акт самовизнання, який допомагає звільнитися від колоніального минулого. У музеях цей процес реалізується через нові підходи до формування експозицій, де українська історія більше не розглядається з позиції імперських наративів. Це важливий крок у протистоянні спробам агресора переписати історію, адже під час війни боротьба за ідентичність — це також боротьба за культурну спадщину, за право бути собою і говорити про своє минуле без спотворень.

Процес деколонізації передбачає усвідомлення методів, якими імперія «розділяла і владарювала», посилюючи внутрішні конфлікти між регіонами та народами, аби зберегти контроль над ними. Відновлення історичної справедливості полягає не лише у відмові від колоніальних символів, а й у чесному аналізі тих складних сторінок, які часто замовчувалися або викривлялися. Це потребує мужності та об'єктивності в підході до нашої історії, включно з темами українсько-польських, українсько-єврейських та інших складних відносин. Музеї можуть стати простором для обговорення цих аспектів, допомагаючи подолати історичні травми та сформуванню спільне бачення майбутнього.

Звільнення музеїв від колоніальних наративів сприятиме не тільки глибшому самопізнанню, а й допоможе розбудувувати незалежну національну пам'ять. Залучення спільноти до створення експозицій, проведення освітніх заходів та дослідницьких проєктів дасть можливість кожному українцеві відчувати причетність до своєї історії. Це дозволить музеям стати важливими центрами суспільного діалогу, де кожен голос матиме значення.

Деколонізація музеїв в Україні має тривалий шлях, адже її головна мета — допомогти українцям усвідомити своє місце у світовій історії, відновити та зберегти власну культурну спадщину. Це не просто відмова від чужих наративів, а формування нового бачення майбутнього, де історія не є засобом контролю, а джерелом сили, єдності та натхнення для нашого суспільства.

4. Деколонізація музеїв починається з важких запитань до нас самих.

Ми можемо навчитися від інших народів, що означає професійно деколонізувати музеї. Те, що було поміщено в музеї – і те, що не було – за своєю природою є відображенням того, що ті, хто приймав рішення, вважали важливим. Тому музейні експонати неминуче демонструють мислення попередників і, відповідно, відобразатимуть наше мислення щодо того, що ми хочемо передати майбутнім поколінням українців.

Характерною рисою тоталітарних режимів є те, що вони намагаються замінити все, що не хочуть, щоб їхній підкорений народ знав, на те, що підтримує їхнє мислення – чи то нацисти щодо того, що вони називали "дегенеративним

* Цей документ є внутрішнім і призначений лише для використання у межах організації. Будь-яке розповсюдження або цитування має супроводжуватися зазначенням автора, Fundacja OBMiN.

ОБМІН

мистецтвом", чи то комуністи щодо "буржуазного мистецтва". І, звісно, вони намагалися знищити все, що не підтримувало їхню версію історії.

Сьогодні в Україні ми спочатку маємо зрозуміти, що наші музеї переповнені об'єктами, які відображають ці частини нашої історії, а також поясненнями, що слідували попереднім нарративам: об'єкти були відібрані, тому що вони, насправді чи уявно, підтримували колоніальні нарративи. Пояснення були надані згідно з офіційним способом пояснення цих нарративів. Біографії тих, хто створював ці артефакти, писалися так, як хотіли попередні керівники.

Тепер перед нами постає питання: як ми, наше покоління, хочемо поводитися з цією спадщиною?

Переосмислення тоталітарної спадщини в українських музеях є важливим кроком у процесі деколонізації. Замість знищення або приховування свідчень минулого, ми повинні знайти спосіб інтегрувати ці елементи в нові нарративи, що показують, як пропаганда та тоталітарні системи впливали на всі сфери життя суспільства. У багатьох колекціях наших музеїв зберігаються предмети, які колись слугували цілям колоніальних нарративів. Однак вони можуть мати інше значення сьогодні — через призму критичного аналізу.

Музеї мають унікальну можливість допомогти суспільству зрозуміти і переосмислити важке минуле. Кожен артефакт може показати не лише імперський контекст, але й українську повсякденність, яку спотворювали ідеологічні настанови. Наприклад, поліграфія, листівки, газети, плакати, книги й побутові речі відображають буденність, пропаганду та ідеологічні тенденції того часу. Важливо не спрощувати ці експонати до інструментів колонізації, а показувати їх у більшому контексті, аналізуючи як частину суспільного життя.

Основними кроками в процесі деколонізації можуть стати:

1. Переосмислення колекцій. Нам необхідно критично поглянути на музейні предмети, що раніше підтримували імперські міфи, і показати їх з іншого боку, акцентуючи на ролі українців у протистоянні тоталітаризму.
2. Відновлення національного контексту. Біографії українських митців, вчених і діячів, чиї життя і праці були спотворені або придушені імперією, потребують перегляду з акцентом на їхній справжній внесок у культуру і національну ідентичність.
3. Розширення історичного нарративу. Варто включити історії спротиву та культурної стійкості в часи утисків, щоб представити повну картину минулого.
4. Діалог із сучасністю. Музеї можуть стати просторами для обговорення того, як уроки минулого впливають на наш сучасний шлях до незалежності.

Ретельно переглянувши минуле, ми зможемо створити підхід, що ґрунтується на нових цінностях. Переосмислення тоталітарної спадщини — це не лише про зміну пояснень експонатів, але й про перегляд самих принципів музейної діяльності. Це дозволить музеям відігравати активну роль у формуванні

* Цей документ є внутрішнім і призначений лише для використання у межах організації. Будь-яке розповсюдження або цитування має супроводжуватися зазначенням автора, Fundacja OBMiN.

ОБМІН

національної свідомості, де кожен артефакт — це нагода для вивчення та зцілення нації, а не для замовчування.

5. Деколонізація включає навчання жити з нашим минулим.

У вільному та відкритому суспільстві немає офіційної доктрини щодо того, як слід дивитися на нашу спадщину. Різні люди та групи мають свої власні способи бачення цієї спадщини — іноді просто додаючи нові штрихи до нашого спільного розуміння, іноді висвітлюючи різні сприйняття й інтерпретації. Ці дискусії можуть бути болючими й викликати конфлікти, особливо коли відповідна тема є актуальною сьогодні.

Ці обговорення й конфлікти набувають конкретної форми, коли вони стосуються того, що й як має показувати музей. Можливо, це виглядає просто: "Давайте просто позбудемося того, що нам сьогодні не подобається". Але це було б фундаментальною помилкою, оскільки це не дозволило б українцям формувати власну думку і, таким чином, емансипуватися від колоніальних елементів нашого минулого.

Важливо відкрито визнати, що частина українців, проживаючи в умовах радянської окупації майже 70 років, пристосовувалася до тоталітарного режиму, адаптуючись до нових реалій. Одні будували кар'єри, інші намагалися вижити, але при цьому покоління українців зуміли зберегти свою національну ідентичність, мову та елементи матеріальної культури, навіть під тиском пропаганди.

Процес деколонізації вимагає від нас не лише звільнення від колоніальних наративів, а й формування критичного ставлення до джерел інформації, самостійного мислення та навичок аналізу. Навчання жити з минулим не означає його відкидання, а радше переосмислення того, як воно формує наше теперішнє і майбутнє.

Цей підхід передбачає:

1. Визнання складності історії — її багатогранності та неоднозначності.
2. Критичне осмислення подій — глибоке переосмислення минулого через різні погляди.
3. Робота з історичними травмами — знаходження нових сенсів і шляхів зцілення через усвідомлення історичних реалій.
4. Залучення громади до діалогу — це допоможе суспільству у переосмисленні історичних наративів і викликів.

Музеї, як частина суспільного простору, можуть відігравати важливу роль у цьому процесі, представляючи експонати з різними точками зору, створюючи простір для дискусій, де різні інтерпретації можуть співіснувати. Інтерактивні програми, що дозволяють порівняти наративи, розкривають складні сторінки історії, дозволяють побачити, як імперські ідеології впливали на українське суспільство, зокрема через пропаганду.

* Цей документ є внутрішнім і призначений лише для використання у межах організації. Будь-яке розповсюдження або цитування має супроводжуватися зазначенням автора, Fundacja OBMIN.

ОБМІН

Відмова від єдиної офіційної інтерпретації не означає відмову від національної пам'яті — це можливість збагачення наративу, визнання різних аспектів історичного досвіду. Складність нашої спадщини вимагає чесного підходу, де музеї стають не лише місцем збереження артефактів, а й платформою для обговорення того, ким ми є, яким бачимо своє майбутнє.

6. Відкрито обговорюйте, як ми хочемо деколонізувати наші музеї.

Інклюзивне обговорення про те, що і як показувати в музеях, вимагає в кожному випадку прозорого аналізу та відкритої дискусії про те, як ми хочемо будувати музеї для майбутніх поколінь — у тому числі з визнанням, що майбутні покоління подивляться не тільки на наше минуле, але й на те, що ми зробили за нашого життя.

Йдеться не про те, щоб просто викинути те, що нам сьогодні не подобається в музеях. У більшості випадків це набагато складніше, але водночас і набагато цікавіше — рефлексувати над тим, як ми хочемо пояснити цей артефакт, що він представляє, чому його обрали для музею та чого ми сьогодні можемо з нього навчитися. Йдеться про те, щоб протиставити ці об'єкти нашій власній інтерпретації і, через цей діалог, дозволити нам рухатися вперед. Йдеться про осмислення особистої історії тих, хто створював ці артефакти, і знову ж таки рефлексії над тим, якою мірою вони насправді мали можливість жити тією ідентичністю, яка їх вела.

Відхід від академічного подання матеріалу і створення симбіозу з сучасністю може оживити музейний простір, залучити більше молоді і надати нове значення культурній спадщині. Однак часто обговорення змін є недостатньо продуктивними через нестачу кадрів, прихильників старих підходів і тих, хто не розуміє потреби у змінах. Музеї потребують нових, креативних та кваліфікованих фахівців, що прагнуть створити музей, який відповідає викликам сучасності.

Деколонізація музеїв передбачає критичний аналіз того, як ми представляємо історію, що зберігаємо і як інтерпретуємо. Ось кілька ключових аспектів, які варто обговорювати в контексті цього процесу:

1. Переоцінка експонатів — Музейні фонди переповнені артефактами, часто зібраними в колоніальний або радянський період, які підтримували імперські ідеї або репресивні наративи. Варто переглянути, які об'єкти мають центральне значення і можуть бути переосмислені в новому контексті.
2. Переписування текстів та інтерпретацій — Часто пояснення до експонатів створювалися згідно з колоніальними чи радянськими поглядами. Потрібно переписати ці тексти, акцентуючи на українській перспективі, базуючись на сучасних дослідженнях.

* Цей документ є внутрішнім і призначений лише для використання у межах організації. Будь-яке розповсюдження або цитування має супроводжуватися зазначенням автора, Fundacja OBMiN.

ОБМІН

3. Розширення культурної репрезентації — Деколонізація музеїв також передбачає розширення наративів, включення забутих чи замовчуваних історій: це можуть бути голоси меншин, досвід опору, народні традиції.
4. Роль громади — Деколонізація не повинна бути виключно науковою чи політичною справою; важливо, щоб громада брала участь у процесі, обговорюючи, що вони хотіли б бачити у музеях. Це можна організувати через громадські обговорення, інтерактивні програми.
5. Сучасне мистецтво як засіб переосмислення — Сучасні художні практики здатні поставити питання про національну ідентичність, колоніальну спадщину, сприяючи критичному осмисленню та рефлексії над минулим.
6. Потреба в ресурсах — Деколонізація вимагає матеріальних і кадрових ресурсів для реструктуризації музейних колекцій, проведення нових досліджень, оновлення виставок та інтерактивних програм.
7. Збереження складної історії — Замість того, щоб повністю видаляти певні артефакти, музеї можуть залишати їх із новими поясненнями, що підкреслюють контекст і вказують на складність історії.

Таким чином, відкритий діалог про деколонізацію музеїв дозволяє створити простір для багатогранного, критичного осмислення історії, що сприятиме усвідомленню багатства української культури та зміцненню національної ідентичності.

7. Деколонізація — це життя з комплексністю.

Музеї повинні уникати простих відповідей. Як не відображала складність нашої історії відсутність згадки або навіть заперечення української ідентичності митців, так само не буде відображати складність нашого минулого, якщо ми називатимемо кожного художника, поета або інженера, чия творчість зберігається в музеях, суто українським. Навпаки, частина багатства нашої історії та культури полягає в тому, що ми як нація формувалися за принципом "із багатьох — єдине", як це формулювали засновники Сполучених Штатів.

Музеї повинні критично поглянути на це фундаментальне поняття відкритого суспільства і включити цей принцип прийняття складності як частини нашої ідентичності в майбутню презентацію своїх колекцій.

Музеї будуть запрошувати громадськість разом розмірковувати над цією складністю та над тим, якнайкраще інтегрувати її в наші музеї.

Дуже важливо не зректися складної історичної спадщини і не віддати її сучасній Російській Федерації, яка активно монополізує радянські досягнення. Радянське — не дорівнює російське, і Україна має зберегти свій внесок у минуле, особливо в контексті технічного прогресу та перемоги над нацизмом. На Заході РФ уже вдалося утвердити образ себе як єдиного переможця Другої світової війни від імені всього СРСР — цього не можна допустити і в інших історичних аспектах.

* Цей документ є внутрішнім і призначений лише для використання у межах організації. Будь-яке розповсюдження або цитування має супроводжуватися зазначенням автора, Fundacja OBMIN.

ОБМІН

Деколонізація в музеях має бути не відкиданням чи стиранням минулого, а його глибоким переосмисленням. Прийняття комплексності допомагає зрозуміти, що національна ідентичність — це не однорідна історія, а багатошарова ідентичність, яка формувалася завдяки взаємодії різних культур і народів. Саме тому музеї повинні відійти від єдиного, централізованого наративу і надавати простір для різних голосів: національних, регіональних, етнічних меншин і різних соціальних груп. Це включає переосмислення ролі української культури на перетині з іншими традиціями і впливами, які, попри колоніальні спроби їх витіснити, збагачували національну ідентичність.

Музеї, інтегруючи багатоголосся історії, мають можливість бути простором для дискусій, де кожен голос важливий. Переосмислення колоніальної спадщини повинно включати ідею єдності, сформованої через діалог і навіть конфлікти, що об'єднують українців у спільній національній історії. У цьому процесі важливо показувати, що взаємодія різних культур, як-от української з єврейською, польською чи кримськотатарською, була невід'ємною частиною становлення України, а не просто результатом зовнішнього тиску.

Відкритість і залучення громади до деколонізації — один із ключових моментів. Залучення громадськості, наприклад через інтерактивні програми, публічні обговорення і співпрацю з місцевими спільнотами, дозволить музеям враховувати різні точки зору. Такі інтерактивні програми й виставки мають надати можливість громадянам брати участь у формуванні наративу та оцінювати складну спадщину, яку ми передамо наступним поколінням. Деколонізація — це життя з комплексністю, яке приймає і не прості моменти нашого минулого, і його героїчні аспекти.

8. Деколонізація означає жити з не вирішеними конфліктами.

Щодо нашої власної історії, щодо наших сусідів, щодо наших переконань українські музеї також повинні мати справу з ситуаціями, коли ми не можемо домовитися про важливі питання. У результаті нашої спільної історії, а також після цієї жорстокої війни, ми повинні знайти спосіб жити з Росією і тим фактом, що багато українців мають різноманітну сімейну історію. Це буде важким для багатьох. Музеї мають відповідальність допомогти впоратися з цим викликом. Наша спільна історія з Польщею залишатиметься важливою темою для обох суспільств і для музеїв у обох країнах. Ми не зобов'язані погоджуватися з кожним аспектом того, як ми інтерпретуємо цю спільну історію. Досить часто допомагає просто вислухати іншу сторону й принаймні зрозуміти, у чому і чому різняться інтерпретації. Наприклад, Польща й Німеччина щойно домовилися про спільний підручник з історії, як це раніше зробили Франція й Німеччина, що дозволяє учням порівнювати різні сприйняття та формувати власні висновки. Музеї надаватимуть місце для таких відкритих обговорень, не вимагаючи завжди приходити до спільних висновків.

* Цей документ є внутрішнім і призначений лише для використання у межах організації. Будь-яке розповсюдження або цитування має супроводжуватися зазначенням автора, Fundacja OBMiN.

ОБМІН

Вивчення української історії та культури повинно стати обов'язковим на всіх рівнях освіти, а музеї — відігравати одну з ключових ролей у цьому процесі. Музейні простори можуть стати платформами для відкритих обговорень складних аспектів минулого, без примусу до досягнення спільних висновків. Це дозволить відвідувачам формувати критичне мислення, розмірковувати над подіями та шукати власні відповіді.

Водночас важливо розуміти, що Україна не є «молодшим братом» жодної країни, а європейською державою з усталеними традиціями та самобутньою культурою. У контексті деколонізації музеї можуть посилити цей меседж, розкриваючи глибину української ідентичності та показуючи багатогранність нашого історичного досвіду. Це особливо актуально на тлі складних стосунків із Росією, де музеї можуть запропонувати рефлексивні експозиції, що демонструють багатшаровість наших взаємовідносин, не піддаючись наративам, які прагнуть спростити або спотворити реальність.

Для України важливо також продовжувати діалог із сусідніми державами, як-от Польщею, з якою є чимало спільних сторінок історії. Це можуть бути ініціативи у вигляді спільних проектів чи виставок, що досліджують різні інтерпретації складних історичних подій. Залучення громадськості та освітніх закладів до такої взаємодії дозволить музеям вийти за межі традиційного формату та сприяти діалогу, який будує добросусідські відносини на основі взаєморозуміння.

Щодо Росії, варто усвідомити, що діалог можливий лише за певних умов — коли будуть розслідувані злочини й засуджені злочинці. Українські музеї мають не лише фіксувати події сьогодення, але й створювати простори, що дозволять наступним поколінням краще зрозуміти та оцінити свій досвід. Історія має бути показана в повному обсязі, з усіма складнощами та суперечностями, щоб майбутні покоління могли робити висновки й цінувати багатогранність минулого.

9. Вчитися в інших.

Ось більш розгорнута версія, яка зберігає більше початкового змісту: Українські музеї мають знайти свій власний шлях до вирішення сучасних викликів, але водночас ми можемо вчитися в інших, адже ми не єдині й не перші, хто проходить трансформацію культурної політики. Пострадянські суспільства Європи стикаються з подібними викликами, і їхній досвід може стати для нас джерелом натхнення. Наприклад, музеї в Балтійських країнах, як-от Латвія, Литва та Естонія, демонструють плідні приклади того, як інтегрувати радянську спадщину в національний наратив, не втрачаючи своєї ідентичності. Вони розвивають підходи, що допомагають перетворити складні та конфліктні теми на змістовні й позитивні дискусії, які залучають суспільство до переосмислення своєї історії.

У Сполучених Штатах ми можемо знайти музеї, що інтегрують різні, часто конфліктуючі, сприйняття, як-от між корінними американцями,

* Цей документ є внутрішнім і призначений лише для використання у межах організації. Будь-яке розповсюдження або цитування має супроводжуватися зазначенням автора, Fundacja OBMiN.

ОБМІН

афроамериканцями та білими американцями. Вони показують, як важливо знаходити точки дотику між різними історіями та відображати їх у музейних експозиціях, щоб створити простір для діалогу. Цей підхід може навчити українські музеї того, як представляти різні точки зору на історичні події, не спрощуючи складність теми, а навпаки — створюючи багатогранні розповіді. Африка та Азія також показують успішні приклади інноваційних музеїв, що представляють колоніальну та постколоніальну історію, мистецтво й культуру. Ці музеї працюють над створенням нових наративів, що враховують спадок колоніальної ери та його вплив на сучасні суспільства. Вони навчають, як поєднувати різні історичні етапи та створювати нову, критичну перспективу на минуле. Це надихає українські музеї не відмовлятися від складних чи конфліктних аспектів історії, а знаходити шляхи їх творчого переосмислення. Жоден з цих прикладів не підходить Україні повністю, оскільки наш історичний контекст має свої унікальні аспекти. Проте, з кожного ми можемо щось навчитися, запозичити корисні ідеї, адаптувати їх до наших умов і таким чином знайти власний шлях уперед. Навчання в інших країнах не означає сліпе копіювання їхнього досвіду — це можливість взяти краще, що вже працює, і створити нові підходи, що відповідають нашим реаліям.

Українські музеї можуть також активніше включитися у міжнародні мережі співпраці. Спільні конференції, обмін виставками, партнерські проекти з музеями інших країн допоможуть не лише запозичувати нові ідеї, але й дозволять іншим країнам краще зрозуміти специфічну ситуацію в Україні, наші виклики та те, як ми з ними справляємося. Це дозволить побудувати глобальну мережу культурного обміну, де українські музеї зможуть розповідати свою історію світу, демонструючи нашу боротьбу за суверенітет та культурну ідентичність.

Музеї також повинні враховувати різні аспекти радянської спадщини, зокрема відмінності між тими, хто перебував під радянським режимом з 1922 року, і тими, хто приєднався пізніше, наприклад, після 1939 року. Методи та тривалість терору різнилися, що впливало на сприйняття радянської влади та на рівень визискування ресурсів. Україна, наприклад, отримувала лише 9% від внеску в бюджет метрополії, тоді як країни Балтії — 15%. Це впливало не тільки на розвиток інфраструктури, але й на самоповагу та добросовісність суспільства, і ці відмінності також повинні бути враховані в музейних наративах.

Музеї мають враховувати запити громади і суспільства, використовуючи кращі світові приклади, і водночас розвивати власний унікальний підхід.

Трансформація музейної справи має відбуватися через глибоке розуміння нашої історії та через включення міжнародного досвіду. Це поєднання дозволить розвивати нові підходи до роботи музеїв, які відповідатимуть як сучасним, так і майбутнім викликам українського суспільства.

* Цей документ є внутрішнім і призначений лише для використання у межах організації. Будь-яке розповсюдження або цитування має супроводжуватися зазначенням автора, Fundacja OBMiN.

ОБМІН

10. Пояснювати наш колоніальний досвід за межами України.

Незважаючи на те, що дискусія про колоніалізм і деколонізацію стала інтенсивною по всьому світу, дивно, що ані колоніальна війна, яку веде Росія, ані необхідність для України здійснювати власну деколонізацію ще не отримали достатньої уваги в цьому міжнародному діалозі.

У дискусіях в інших частинах Європи чи Сполучених Штатах колоніалізм вважається чимось, що сталося за межами Європи. Українська нація під час Другої світової війни, як і інші народи Східної Європи, повинна була бути знищена внаслідок жорстокої колоніальної політики нацистської Німеччини. Російська імперія, Радянський Союз і сучасна Російська Федерація були й залишаються колоніальною силою з колоніальними амбіціями.

Для майбутнього України та українського народу важливо, щоб інші за межами України зрозуміли, що Україна є жертвою колоніалізму і що ті, хто бореться проти колоніалізму та його наслідків, повинні підтримати Україну в її боротьбі. Музеї використовуватимуть свої міжнародні мережі для розширення розуміння української боротьби за суверенітет і власну ідентичність.

Надзвичайно важливо, щоб, комунікуючи з глобальним Заходом, ми наголошували на унікальних аспектах російського та радянського колоніалізму стосовно України. На відміну від класичних імперій, які часто претендують на роль «цивілізаторів» для своїх колишніх колоній, Російська імперія та Радянський Союз систематично заперечували, знецінювали й витісняли українську ідентичність, культуру й інтелектуальну спадщину. Наукові, культурні та соціальні ідеї переважно приходили на українські землі із Заходу, де Україна активно слідувала світовим прогресивним тенденціям, а іноді навіть випереджала їх, впливаючи на загальноєвропейський контекст. У цьому процесі саме музеї можуть стати потужними інструментами, які не лише зберігають минуле, але й формують історичну проекцію майбутнього.

Формування міжнародного дискурсу про колоніальну природу російської агресії є ключовим для підсилення українського голосу на світовій арені. Однак всередині нашого суспільства ця тема також потребує системного обговорення та освітньої роботи. Підтвердженням є реакції на перейменування вулиць чи демонтаж імперських пам'ятників — приклади складної громадської дискусії навколо колоніальної спадщини.

Пояснення українського колоніального досвіду на глобальній арені допомагає міжнародній спільноті зрозуміти наші виклики. Унікальність українського випадку колонізації — від Російської імперії, Польщі, Австрії до Радянського Союзу — формувала національну ідентичність і створила непрості реалії, які ми повинні пояснювати світові. Музеї можуть бути посередниками в цьому процесі, залучаючи до міжнародного діалогу й розвінчуючи стереотипи та упередження, що накопичилися навколо української історії.

Колоніальний характер сучасної російсько-української війни демонструє прагнення Росії не лише захопити українські землі, а й нав'язати свою культуру,

* Цей документ є внутрішнім і призначений лише для використання у межах організації. Будь-яке розповсюдження або цитування має супроводжуватися зазначенням автора, Fundacja OBMiN.

ОБМІН

мову та наративи. Цей аспект необхідно донести міжнародній спільноті, адже це війна за існування української політичної нації, ідентичності та права на самовизначення.

Українські музеї, створюючи експозиції й міжнародні партнерські проєкти, можуть і повинні донести глобальному співтовариству, що нинішня боротьба України — це частина світового руху проти колоніалізму.

* Цей документ є внутрішнім і призначений лише для використання у межах організації. Будь-яке розповсюдження або цитування має супроводжуватися зазначенням автора, Fundacja OBMIN.